

10.10.2024

VVTDno-1678-2024

Oikeusministeriö
Kriminaalipolitiikka ja rikosoikeusyksikkö
kirjaamo.om@gov.fi

VN/24181/23; VN/24181/2023-OM-39

Lausunto uhripoliittisen toimenpideohjelman rahoitustyöryhmälle järjestöjen tuottamien rikoksen uhrien tukipalveluista

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävä on edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään. Yhdenvertaisuusvaltuutetun puoleen voi kääntyä, jos on kokenut tai havainnut syrjintää iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toimii Suomen kansallisena ihmiskaupparaportoijana ja valvoo maastapoistamisen täytäntöönpanoa. Valtuutetun tehtäviin kuuluu ulkomaa-laisten aseman ja oikeuksien seuraaminen ja edistäminen. Valtuutetulle säädettiin uusi tehtävä naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana 1.1.2022 alkaen.

Kysymys: Minkälaisena näette järjestöjen tuottamien rikoksen uhrien tukipalvelujen roolin ja merkityksen rikosprosessin sujuvuuden ja rikosvastuun toteutumisen kannalta?

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että järjestöjen rooli rikoksen uhrien tukipalvelujen tuottajana on merkittävä. Moni rikoksen uhreista on haavoittuvassa asemassa, minkä seurauksena uhrilla voi kestää pitkään ennen kuin hän tunnistaa joutuneensa rikoksen kohteeksi ja uskaltaa hakea apua. Moniin rikoksiin liittyy häpeää, minkä takia rikoksen kohteeksi joutumista piilotellaan, eikä se tule

ulkopuolisten tietoon. Haavoittuvassa asemassa olevilla rikosten uhreilla voi olla korkea kynnyks kääntyä poliisin puoleen. He voivat miettiä pitkään rikosilmoituksen tekemistä ja tarvita siihen konsultaatiota. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että tästä syystä järjestöjen tuottamien palvelujen roolia osana rikosprosessia on tarkasteltava laajasti, eikä vain siitä lähtien, kun esitutkinta on käynnistetty.

Osa rikosprosessiin osallistuvista rikosten uhreista käyttää järjestöjen palveluja rikosprosessin aikana. Järjestöistä saatava ohjaus, neuvonta ja tuki on erittäin merkityksellistä niin rikoksen uhrille kuin rikosprosessin toimijoille. Rikosprosessi etenee sujuvammin, kun uhri saa oikea-aikaisesti neuvontaa ja tukea. Tällä hetkellä ongelmana on se, että monet rikoksen uhreista toimivat rikosprosessissa yksin, vaikka heillä olisi oikeus käyttää oikeudellista avustajaa ja tukihenkilöä. Tukihenkilötoiminta on yksi konkreettinen esimerkki järjestöjen tuottamasta tärkeästä työstä, jonka avulla uhrin on helpompi osallistua rikosprosessiin ja tukihenkilön käyttö edistää myös rikosprosessin sujuvuutta. Osassa järjestöjä päivystää juristi, joka pystyy antamaan oikeudellista neuvontaa ja ohjaamaan rikoksen uhrin tarvittaessa kääntymään oikeudellisen avustajan puoleen.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että järjestöjen tuottamat palvelut ovat koko rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuden kannalta tärkeässä roolissa. Järjestöjen saamaa rahoitusta on osattava arvioida myös tästä näkökulmasta ja sen vähentämisellä voi olla yllättäviä vaikutuksia rikosprosessin eri toimijoille. Järjestöissä tehtävän työn avulla pystytään tukemaan rikosten uhreja oikeuksiin pääsystä ja lisäämään heidän oikeusturvansa toteutumista rikosprosessin aikana. Rikosvastuuta pystytään toteuttamaan tehokkaammin, kun rikoksen uhri saa järjestöiltä tarvitsemaansa tukea ja neuvontaa rikosprosessiin osallistumista varten. Kun rikosprosessi etenee sujuvasti, järjestöjen antamalla palveluilla on vaikutusta lopulta myös siihen, että rikosoikeudellisen kontrollikoneiston menot ovat pienemmät ja rikosprosessissa saavutetaan taloudellisia säästöjä.

Kysymys: Millaisena näette järjestöjen tuottamien rikoksen uhrien tukipalvelujen roolin ja merkityksen erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville uhriryhmille? Näitä ovat mm. lapset, lähisuhdeväkivallan, seksuaalirikosten ja ihmiskaupan uhrit, mukaan lukien avioliittoon pakottamisen uhrit, sekä kunniaan liittyvän väkivallan uhrit.

Uhripoliittisen toimenpideohjelman rahoitustyöryhmä on nostanut kysymyksessään esille tiettyjä haavoittuvassa asemassa olevia uhriryhmiä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että naisiin kohdistuva väkivalta, kuten seksuaaliväkivalta ja läheisissä suhteissa tapahtunut väkivalta, on erityisen haavoittavaa. Ihmiskaupassa tapahtuneeseen hyväksikäyttöön (mukaan lukien pakkoavioliitot) ja kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyy piirteitä, jotka aiheuttavat haavoittuvuutta. Myös

vammaisuus on osattava ottaa huomioon. Lapsen ollessa rikoksen uhrina hän tarvitsee erityistä tukea. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on kiinnittänyt huomiota siihen, että osa ihmiskaupan kohteena olleista lapsista oli joutunut olemaan useita vuosia hyväksikäytön kohteena ennen tapauksen ilmituloa (ks. [Lapsi ihmiskaupan kohteena](#) s. 40, 64). Viranomaisilla on päävastuu huolehtia lapsen suojelemisesta, mutta lapsi voi olla yhteydessä myös lapsia ja nuoria tukevaan järjestöön yrittäessään jäsentää, mitä hänelle on tapahtunut ja minkälaista apua hänen olisi mahdollista saada irtaantuakseen hyväksikäytöstä.

Maahanmuuttajat ovat moninainen ryhmä, mutta osa voi tarvita rikoksen uhrina erityistä neuvontaa ja tukea, koska hänellä ei välttämättä ole tietoa siitä, miten rikosoikeudellinen järjestelmä toimii. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että myös sosiaalisesti heikossa asemassa olevat marginalisoidut naiset ovat usein vaikeissa elämäntilanteissa, joihin voi liittyä asunnottomuutta, runsasta päihteiden käyttöä ja rikos- tai vankilataustaa. Haavoittuvassa asemassa olevilla ihmisillä, kuten esimerkiksi romaneilla, voi olla monia kuormittavia kokemuksia, joihin he eivät ole saaneet tarvitsemaansa apua. Osa heistä on voinut kohdata viranomaisten taholta epäasiallista käytöstä tai muita syrjiviä käytäntöjä, eivätkä he välttämättä luota viranomaisiin. Myös tällaisten esteiden ylittämiseksi tarvitaan järjestöjä, ja heidän tarjoamat matalan kynnyksen maksuttomat palvelut ovat tärkeitä.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan järjestöjen tuottamien palveluiden etuna on, että ne tuottavat monille haavoittuville ryhmille sellaisia palveluja, joita ei ole saatavissa julkisista palveluista. Järjestöt voivat tuottaa osan julkisista palveluista ja toimia myös julkisten palveluvalikoiman täydentäjänä. Järjestöissä on tehty merkittävää innovatiivista työmenetelmien kehittämistä, millä on ollut vaikutuksensa myös viranomaisten käytäntöihin. Esimerkiksi nais erityistä ja sukupuolisensitiivistä työtä on työtä kehitetty järjestökentällä, mitä on hyödynnetty vankiloissa. Järjestöissä tehdään myös etsivää työtä, jonka avulla pystytään tavoittamaan sellaisia yhteiskunnan jäseniä, joilla on korkeampi kynnyksen kääntyä viranomaisten puoleen. Haavoittuvassa asemassa olevat uhrit tarvitsevat usein tukea ja kannustusta siihen, että he pystyvät tekemään rikosilmoituksen heihin kohdistuneesta rikoksesta. Osalle kysymys voi olla myös turvallisuudesta, koska he voivat perustellusti pelätä rikosentekijän suhtautumista rikosilmoitukseen. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan rangaistusjärjestelmän oikeudenmukaisuuden ja yleisestäävyyden kannalta on tärkeää, että haavoittuvuutta tunnustetaan, haavoittuvia rikosten uhreja tuetaan ja heitä vastaan toimineet rikosentekijät saatetaan rikosvastuuseen.

Järjestöjen asiantuntijuus ja tiedon tuottaminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää lopuksi huomiota siihen, että järjestöjen osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon on ollut tärkeässä roolissa. Järjestöt ovat merkittäviä tiedontuottajia ja heidän asiantuntijuuttaan hyödynnetään jatkuvasti pyrittäessä kehittämään niin rikosprosessia kuin rikosoikeudellista lainsäädäntöä. Järjestöt ovat pystyneet nostamaan esille sellaista hiljaista tietoa rikosten uhrien asemasta, joihin viranomaisilla ei välttämättä ole ollut pääsyä.

Järjestöissä on pystytty kiinnittämään huomiota sellaisiin väkivallanmuotoihin, joita ei ole tunnistettu riittävän hyvin rikoslaissa. Järjestöissä on ollut tietoa uusista väkivallanmuodoista, kuten esimerkiksi digitaalisesta tai verkkovälitteisestä väkivallasta. Järjestöissä on nostettu esille, että eron jälkeen naiset ovat voineet kokea uudenlaisia parisuhdeväkivallan muotoja, kuten taloudellista väkivaltaa. Järjestöjen toiminnan ansiosta julkisen keskustelun kohteeksi pystytään nostamaan puutteita nykyisessä rikoslaissa. Järjestöillä on tietoa siitä, minkälaisia ongelmia rikosten uhreilla on esiintynyt oikeuksiin pääsyssä ja heidän kohtelussaan rikosprosessin aikana. Järjestöt ovat tarjonneet myös väylän monille yhteiskunnan eri asemissa oleville jäsenille osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja hyödyntää esimerkiksi heidän omaa kokemusasiantuntijuuttaan muiden auttamiseksi ja käytäntöjen kehittämiseksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että järjestöjen saamasta riittävästä ja oikeinkohdistetusta rahoituksesta huolehditaan. Avustuksia jaettaessa on kiinnitettävä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin uhriryhmiin ja siihen, että järjestöille annetaan mahdollisuus tehdä kehittäväää työtä ja osallistua asiantuntijana yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman

Esittelijä Heini Kainulainen